

Pojęcie i terminy:

- **pozytywizm** - nazwę swoją wziął się od dzieła Auguste'a Comte'a "Kurs filozofii pozytywnej", dominował optymizm i wiara w postęp, filozofia powinna proponować pozytywne rozwiązania i przyczynić się do polepszenia warunków życia społeczeństwa, rozwój nauki oraz obiektywna wiedza są motorem postępu i prowadzą do rozkwitu cywilizacji.
- **rewolucja przemysłowa** - w XVIII w. w UK zaczęła się,
 - tańsze towary → lepsza jakość życia,
 - Ludwik Pasteur - szczepionki, sterylizacja,
 - Alexander Graham Bell - telefon,
 - nastąpił rozwój żeglugi i kolei
 - w Polsce szło to najlepiej w zaborze pruskim: szybka industrializacja, potem Kongresówka, ze względu na rosyjski rynek zbytu.
- **mobilność ludności** - rewolucja przemysłowa i postęp cywilizacyjny spowodował wzrost mobilności ludności, od lat 70. XIX w. do I wojny światowej liczba mieszkańców miast w Europie Zachodniej zwiększała się niemal dwukrotnie, a ułatwienia komunikacyjne przyczyniły się do masowej emigracji zarobkowej.
- **emancypacja kobiet** - ważnym elementem przemian społecznych XIX w. była zmiana statusu społecznego kobiet, stopniowo uniezależniały się one od mężczyzn, podejmowały pracę oraz zdobywały wykształcenie, rozwijający się wówczas ruch emancypacyjny kobiet postulował równouprawnienie kobiet m.in. w prawach obywatelskich, głównie wyborczych i w dostępie do uczelni wyższych.
- **inteligencja** - termin określający grupę społeczną ludzi wykształconych - uczonych, księży, nauczycieli i inżynierów, utrzymujących się z pracy umysłowej, pojawił się on niemal równocześnie w XIX-wiecznej literaturze polskiej i rosyjskiej, była charakterystyczny dla Europy Wschodniej, ponieważ w niej dopiero w XIX w. pojawiło się zapotrzebowanie na wykształconych specjalistów.
- **scjentyzm** - dzięki posługiwaniu się badaniami naukowymi, wykonując obserwacje, a następnie wyciągając logiczne wnioski tworzy się obiektywną wiedzę, która jest w stanie zniwelować nierówności społeczne i rozwiązać problemy, jak choroby, głód, etc.
- **organicyzm** - pozytywiści w przeciwieństwie do romantyków mniej interesowali się jednostką, bardziej społeczeństwem, porównywali je do żywego organizmu oraz opisywali jego budowę i funkcjonowanie, wzorując się na metodach i pojęciach wykorzystywanych w naukach biologicznych, społeczeństwo jako organizm, właściwe funkcjonowanie oraz harmonijna współpraca z innymi częściami organizmu są niezbędne dla zdrowia całości.
- **ewolucjonizm** - prekursorem był Karol Darwin, twierdził on, iż dzięki naturalnej selekcji, przetrwają tylko najlepsze osobniki, które cały czas ewoluują. Pozytywiści uważali, że dokładnie to samo dzieje się ze społeczeństwem i cały czas się dzięki temu poprawia.
- **utilitaryzm** - człowiek może kierować się w życiu własnymi potrzebami pod warunkiem, że nie koliduje to z dobrem całego społeczeństwa, ale przyczynia się do pomnożenia szczęścia ogółu.

- **prasa**
 - przyczyny szybkiego rozwoju prasy, zwiększenia nakładów druku gazet:
 - wynalazki i postęp techniczny w dziedzinie składu i druku czasopisma
 - zwiększyony ogólny poziom wykształcenia społeczeństwa (powstały czasopisma skierowane do danych grup czytelników)
 - dawniej: gazety rozrywkowe. teraz również: polityczne, ideologiczne, światopoglądowe
 - nowe gatunki publicystyczne: felieton, kronika tygodniowa, reportaż z podróży
 - gazety służyły autorom jako formy ukazania kolejnych fragmentów książki przed jej faktycznym wydaniem ← dostęp czytelników do powieści bez konieczności kupowania (drogiej) wersji książkowej
- **felieton** - gatunek publicystyczny, krótki utwór dziennikarski utrzymany w osobistym tonie, lekki w formie, wyrażający punkt widzenia autora. Porusza i komentuje aktualne tematy społeczne, zwraca uwagę na ujemne zjawiska w życiu codziennym, często wykorzystując do tego elementy satyry, ironii, humoru.
- **kronika tygodniowa** - odmiana felietonu, podejmująca aktualne wydarzenia polityczne, społeczne, obyczajowe, publikowana w odstępach tygodniowych w dzienniku lub tygodniku
- **reportażowa relacja z podróży**
 - Reportaże były pisane przez podróżników, publicystów, i pisarzy, którzy pragnęli podzielić się swoimi wrażeniami z podróży z czytelnikami. Charakteryzowały się szczegółowym opisem miejsc, ludzi, kultur i obyczajów spotkanych w trakcie podróży oraz często zawierały elementy refleksji nad tym, co zostało zobaczone. Reportaże z podróży stanowiły ważne źródło wiedzy o świecie i kulturze. Informowały oraz inspirowały społeczeństwo.
- **praca organiczna** - zastępowała ona romantyczną ideę walki zbrojnej, uznawano, że jeśli naród może się podnieść po klęsce, o ile wzmacni się gospodarczo i intelektualnie.
- **praca u podstaw** - tak nazywano działania mające na celu podwyższyć poziom życia oraz wykształcić warstwy najuboższych, aby mogły stać się pełnosprawnymi częściami organizmu społecznego.
- **asymilacja Żydów** - pozytywiści postulowali konieczność równouprawnienia mniejszości żydowskiej i jej integracji z polskim społeczeństwem, postulowali także większą tolerancję wobec odmienności i występowali przeciwko postawom tradycjonalistycznym.
- **filozofia pozytywna** - założenia jej przypisuje się Augustowi Comte. Promowała zajmowanie się faktami, a nie spekulacjami, czy abstrakcjami. Filozofię badano za pomocą logiki, obserwacji i wniosków. Zakładała, że jest niemożliwe i głupie, aby analizować coś, czego nie da się określić w naukach ścisłych. Dzięki wiedzy, da się zrozumieć rzeczywistość i przewidywać różnorakie zjawiska, co czyni byt ludzki lepszym pod względem wygody i szczęścia.
- **sociologia** - nauka analizująca budowę społeczeństwa i prawa jego rozwoju.

Postacie:

- **Auguste Comte** - stworzył on założenia filozofii pozytywnej w latach 30. XIX wieku. Postulował zajmowanie się faktami, zjawiskami bezpośrednio dostępnymi obserwacji, rzeczywistymi problemami, a nie spekulacjami lub abstrakcjami.
- **John Stuart Mill** - logik i zwolennik empiryzmu, założyciel Towarzystwa Utylitarystycznego w Londynie, był też twórcą ideologii liberalizmu.
- **Herbert Spencer** - Spopularyzował teorie ewolucji Darwina, tłumacząc za jej pomocą zarówno zjawiska biologiczne, jak i rozwój społeczeństw, myśli ludzkiej, kultury, a także świata materialnego, np. systemów planetarnych.
- **Hipolit Taine** - francuski filozof, który zastosował zasady filozofii pozytywistycznej w naukach humanistycznych, m. in. psychologii, historii, teorii sztuki i literatury.
- **Aleksander Świętochowski** - polski pisarz, filozof i publicysta. Jego artykuł programowy pt. „My i wy” jest zaliczany do jednych z najważniejszych tekstów publicystycznych tamtych czasów, w którym perfekcyjnie posługując się całą gamą środków retorycznych, z żelazną logiką wykazał, że postęp i zwycięstwo młodych jest nieuniknione.

Wydarzenia historyczne:

- **powstanie styczniowe** - 22.01.1863 - 11.04.1864, reszta w 4.

Sztuka:

- **realizm** - nowy nurt w sztuce, zapoczątkowany przez Courbeta w 1855. Obrazy realistyczne to głównie sceny rodzajowe z życia prostych ludzi, namalowane przy pomocy uproszczonych środków wyrazu, o spokojnej palecie i kompozycji. Ważniejsza była prawda niż piękno, wyzbyto się ideału.
- **akademizm**
 - Polegał na odwoływaniu się do zasad i ideałów sztuki antycznej oraz renesansowej, a także naśladowaniu dzieł uznanych za doskonałe, preferujący tematykę historyczną, religijną i mitologiczną. Propagowany głównie przez akademie sztuk pięknych.
- **naturalizm** - termin nawiązywał do realistycznej wierności w odtwarzaniu natury. Malarze ukazywali świat w całej jego przypadkowości, bez jakiegokolwiek selekcji. Szczególny nacisk kładziono na przedstawianie drastycznych i dotąd uważanych za brzydkie stron egzystencji - nędzy, chorób, niesprawiedliwości.
- **malarstwo historyczne**
 - obrazy dotyczyły ważnych dla narodu wydarzeń z przeszłości (Polska wiadomo cierpiąła za sto narodów więc ten gatunek popularniejszy niż na zachodzie)
 - miały one na celu podtrzymanie na duchu społeczeństwa oraz obronę jego tożsamości
 - największy polski malarz tego okresu: Jan Matejko (np. *Bitwa pod Grunwaldem*)
 - odrębny nurt: Polskiego malarstwa historycznego XIX w. zapoczątkował Artur Grottger, serią grafik i obrazów olejnych dziejów najnowszych (powstanie styczniowe) oraz alegorie dla cierpiącej Polski
- **eklektyzm** - odmiana historyzmu, polegająca na łączeniu różnych stylów.

Literatura:

- **nowela** – krótki utwór literacki, pisany prozą, charakteryzujący się wyraźnie zarysowaną i sprawnie skrojoną akcją główną, mocno udramatyzowaną, która zmierza do punktu kulminacyjnego.
- **opowiadanie** – krótki utwór literacki o prostej akcji, niewielkich rozmiarach, najczęściej jednowątkowej fabule, pisany prozą. Opowiadanie nie ma tak zwartej budowy jak nowela, o czym decydują postacie drugoplanowe, opisy i refleksje. Od noweli różni się luźną konstrukcją i brakiem obowiązujących w niej rygorów.
- **obrazek** – zwięzły utwór fabularny pisany wierszem lub prozą, wyróżniający się autentyzmem postaci i języka, uprawiany głównie w okresie pozytywizmu. Odmiana opowiadań o charakterze scenki rodzajowej, portretu psychologicznego lub opisu sytuacji z życia określonego środowiska.
- **powieść tendencyjna** - powieść z tezą, która miała przede wszystkim pełnić funkcje wychowawcze
- **realizm** - oddawanie w sztuce rzeczywistego porządku świata, realiów historycznych, społecznych
- **naturalizm**
 - odmiana Realizmu
 - twórca - Emil Zola w 70-tych latach.
 - Obrazowe, fotograficzne idealne odzwierciedlenie natury bez komentarza autora, pokazujące kontrasty społeczne.
 - Duży wpływ miała teoria Darwina i jego koncepcja walki o byt
- **literatura dojrzałego realizmu**
 - Okres, który przypadł na drugą połowę XIX wieku, charakteryzujący się bardziej zrównoważonym i realistycznym podejściem do przedstawiania rzeczywistości.
 - Pisarze tego okresu starali się opisywać życie społeczne, polityczne i obyczajowe w sposób wierny, bazując na dokładnych obserwacjach.
 - Ich twórczość często koncentrowała się na analizie konfliktów społecznych i etycznych w kontekście postulatów pozytywistycznych (edukacja, postęp i poprawa warunków życia)
- **powieść historyczna**
 - rola powieści historycznej w Polsce:
 - stanowienie środka przekazu historycznego i patriotycznego
 - ożywianie przeszłość Polski i przypominanie o ważnych wydarzeniach historycznych
 - np. "Ogniem i mieczem" czy "Potop"
 - zachowana atmosfera opisywanych czasów, ale idee pozytywistyczne/współczesne (dążenie do niepodległości, patriotyzm)

Postacie - literatura:

- **Adam Asnyk** - krytykował w swojej poezji romantyzm, oczekiwając odrzucenia "ciemnej", romantycznej symboliki
- **Maria Konopnicka** - też hejtowała romantyzm, jej liryka była stylizowana na poezję gminną, która miała wyrażać uczucia ludu oraz okazywać sytuację biedoty
- **Eliza Orzeszkowa** - autorka "Nad niemnem" dwukrotnie nominowana do nagrody Nobla
- **Bolesław Prus** - w powieści Faraon, w której rekonstrukcji realiów starożytnego egipu towarzyszyła aktualna refleksja nad mechanizmami władzy i przyczynami dziejowych przemian.
- **Henryk Sienkiewicz** - w swoich utworach nawiązywał do tradycji gawędy szlacheckiej
- **Stendhal** (1782 - 1842) w powieści "Czerwone i czarne" ukazał przemiany zachodzące w społeczeństwie francuskim w okresie stagnacji, po epoce napoleońskiej. Stworzył portret bohatera pełnego sprzeczności.
- **Karol Dickens**
 - Brytyjski pisarz, prezentował w swoich dziełach spojrzenie na problemy społeczne, zwłaszcza w kontekście biedy i niesprawiedliwości społecznej w epoce przemysłowej rewolucji
 - "Opowieść wigilijna", "Oliver Twist," "Wielkie nadzieje"
 - Jego twórczość, choć często nasyciona elementami humorystycznymi, zawierała krytykę społeczną, ukazywała losy ubogich
- **Honoriusz Balzak**
 - Francuski pisarz, łączył realizm z romantyzmem, stając się twórcą klasycznej powieści realistycznej.
 - "Komedia ludzka"
 - Jego dzieła skupiają się na analizie społeczeństwa, obyczajów i psychologii postaci, wpływ czynników społecznych na jednostki i podejmował krytykę nieprawości społecznych
- **Gustaw Flaubert**
 - jego twórczość charakteryzowała się głęboką analizą psychologiczną postaci oraz realistycznym podejściem do opisu społeczeństwa i obyczajów.
 - "Madame Bovary" i "Sentimental Education"
- **Fiodor Dostojewski**
 - rosyjskim pisarzem XIX wieku, uznawanym za jednego z najważniejszych twórców literatury światowej.
 - analiza ludzkiej psychiki i moralności
 - jego twórczość wyraźnie odcina się od nurtu pozytywizmu, skupiając się na rozważaniach nad duchowymi i moralnymi aspektami życia
 - "Zbrodnia i kara", "Bracia Karamazow", "Idiota"
- **Lew Tołstoj**
 - rosyjskim pisarzem i myślicielem XIX wieku
 - "Wojna i pokój" oraz "Anna Karenina",
 - Jego dzieła cechuje głęboka psychologiczna analiza postaci oraz refleksja nad etycznymi i filozoficznymi kwestiami życia. Tołstoj, choć żył w czasach pozytywizmu, kwestionował wartości i przekonania tego nurtu, skupiając się na duchowości, moralności i ideałach chrześcijańskich.
 - szczerze mówiąc nie da się tego czytać próbowałam i poległam

- **Emil Zola**

- był francuskim pisarzem XIX wieku, czołowym przedstawicielem naturalizmu w literaturze. Jego twórczość charakteryzowała się szczegółowymi obserwacjami ludzkiego zachowania oraz wpływem środowiska na jednostkę.
- "Nana", "Germinal"
- eksplorował tematy społeczne, ekonomiczne i psychologiczne, co było typowe dla nurtu pozytywizmu, który akcentował naukowy i realistyczny sposób opisywania rzeczywistości społecznej.

1. **Różnica pomiędzy funkcjonowaniem terminu pozytywizm w Europie i w Polsce**

- ★ termin *pozytywizm* w Polsce odnosił się zarówno do określenia epoki w dziejach kultury jak i do kierunku filozofii, na Zachodzie zaś termin ten odnosi się jedynie do kierunku w filozofii.

2. **Ramy czasowe pozytywizmu polskiego**

- ★ początek: 1858 - premiera *Halki* (wersja czteroaktowa) Stanisława Moniuszki (tak mówi oś czasu w podręczniku)
- ★ początek: pozytywizm w Królestwie Polskim rozwinął się po klęsce powstania stycznioowego w 1864 r.
- ★ koniec: 1890 - wydanie książkowe *Lalki* Bolesława Prusa
- ★ koniec: początek lat 90. XIX w.

3. **Przemiany cywilizacyjne na ziemiach polskich w okresie pozytywizmu**

- ★ rozwój przemysłu - rewolucja przemysłowa
- ★ likwidacja pańszczyzny, zniesienie poddaństwa - chłopi otrzymali prawa obywatelskie
- ★ zanikały tradycyjne podziały w strukturze społeczeństwa polskiego
- ★ masowe migracje do miast

4. **Rola powstania styczniowego w kształtowaniu się pozytywizmu polskiego**

- ★ Na ziemiach polskich klęski kolejnych powstań narodowych spowodowały utratę wiary w skuteczność romantycznego modelu walki o niepodległość. Szukano innej drogi do podniesienia się z upadku oraz przeciwstawienia się polityce zaborców. W poszukiwaniu nowych rozwiązań Polacy odzyskali wiarę w naukę i rozsądek jako sposób odbudowania silnego, zdrowego i niezależnego państwa.

5. **Hasła pozytywizmu polskiego**

- ★ równouprawnienia (emancypacja kobiet, asymilacja Żydów)
- ★ praca u podstaw oraz praca organiczna, kult pracy
- ★ rozwój społeczeństwa i nauki
- ★ pozytywne myślenie

6. Pozytywizm polski i europejski

- Pozytywizm europejski
 - Nacisk na naukowy i realistyczny sposób myślenia - pozytywiści w Europie dążyli do opierania swoich przekonań na faktach, dowodach naukowych
 - Optymizm i wiara w postęp społeczny - nauka, edukacja i postęp technologiczny mogą przynieść poprawę warunków życia ludzi i rozwiązać problemy społeczne
 - Krytyka tradycji i dogmatyzmu - zreformowanie społeczeństwa, zwalczanie przestarzałych norm
- Pozytywizm polski:
 - Walka o niepodległość - dążenia do odzyskania niepodległości przez Polskę, pozytywistyczni twórcy angażowali się w działalność niepodległościową i tworzyli literaturę patriotyczną
 - Edukacja - kluczowy element budowy narodowej tożsamości
 - Realizm i obiektywizm - Pisarze pozytywistyczni w Polsce tworzyli realistyczne dzieła, które ukazywały codzienne życie i problemy społeczne, aby przyciągnąć uwagę do trudnej sytuacji kraju pod zaborami
 - pozytywizm zarówno w Europie, jak i w Polsce, był ruchem intelektualnym, który dążył do poprawy warunków życia ludzi poprzez naukę, edukację i reformy społeczne, choć w Polsce miał on silny kontekst narodowy i patriotyczny związany z walką o niepodległość.

7. Istotę filozofii pozytywnej:

- Należy badać jedynie to, o czym można uzyskać wiedzę pewną i ścisłą.
- Wzorem dla dociekań filozoficznych powinny być nauki przyrodnicze.
- Najważniejsza z nauk to socjologia, która analizuje budowę społeczeństwa i prawa jego rozwoju.
- Dzięki wiedzy pozytywnej życie ludzi może stać się wygodniejsze i szczęśliwsze.

8. Najważniejsze założenia filozofii Augusta Comte'a -> filozofia pozytywna

- 9. **Podział dziejów ludzkości według Comte'a-** dzieje świata są podzielone na 3 stadia. Pierwsze (starożytność I średniowiecze)- dominacja teologii, drugie (od renesansu do romantyzmu)- metafizyka, trzecie- stadium pozytywne; fakty, badania, nauki ścisłe, socjologia, użyteczność, eliminacja nieszczęścia, reorganizacja społeczeństwa w celu osiągania szczęścia
- 10. **Polska filozofia pozytywistyczna-** 2 propagatorów-Julian Ochorowicz, Aleksander Świętochowski, nacisk na rozum, fakty, wiedzę. Istota ludzka jest zdeterminowana przez biologię I związki społeczne, a jej prawa moralne są kształtowane w wyniku doświadczeń historycznych.
- 11. **Założenia poezji pozytywistycznej w kontekście poprzedniej epoki** - hejtowali poprzednią epokę, uważali, że się nie sprawdza i romantycy powinni ustąpić miejsca pozytywistom, walka zbrojna nie ma sensu
- 12. **Przyczyny popularności gatunków epickich w okresie pozytywizmu** - dużym zainteresowaniem cieszyły się krótkie formy prozatorskie, takie jak nowela, opowiadanie czy obrazek. Dominowała jednak powieść.

13. Służebna rola powieści tendencyjnej

- a. propagowanie idei i postulatów pozytywistów
- b. przekazywanie wartości i treści zgodnych z założeniami ruchu pozytywistycznego, takich jak patriotyzm, umacnianie tożsamości narodowej, edukacja społeczeństwa czy promowanie postępu społecznego
- c. wpływanie na czytelników poprzez emocjonalne narracje i przykłady, ukazując społeczne i moralne problemy epoki
- d. oddziaływanie na świadomość społeczeństwa i miały na celu kształcenie postaw obywatelskich

14. Przyczyny popularności powieści historycznej w Polsce

- a. Znaczenie historii narodowej. idea patriotyzmu i walki o niepodległość Polski
- b. Naukowe podejście do historii. Historiografia jako naukowy i obiektywny sposób badań historycznych
- c. Przekonanie o sile edukacji i roli literatury w kształtowaniu społeczeństwa, oddziaływanie wydarzeń i postaci historycznych na społeczeństwo, moralny i patriotyczny, co miało wpływ na młodsze pokolenia
- d. Pragnienie zrozumienia przeszłości. Wnikliwe spojrzenie na przeszłość kraju